

УДК: 338

Грабчук О. М.,*кандидат економічних наук, доцент Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара,***Катан Н. В.,***студентка економічного факультету*

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ МОНЕТАРНИХ ФАКТОРІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

У статті проаналізовано методичне забезпечення оцінки впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність комерційних банків та запропоновано удосконалену методіку на основі потреб, виявлених у ході аналізу сучасного стану інвестиційної діяльності комерційних банків. Запропоновано низку показників та методів виявлення взаємозв'язків між рівнем інвестиційної активності банківської системи та макроекономічними чинниками.

Ключові слова: комерційний банк, банківська система, інвестиційна діяльність, інвестиційна активність.

В статье проанализировано методическое обеспечение оценки влияния монетарных факторов на инвестиционную деятельность коммерческих банков и предложено усовершенствованную методіку на основе нужд, определенных в процессе анализа сегодняшнего положения инвестиционной деятельности коммерческих банков. Предложено ряд показателей и методов для определения взаимосвязи между уровнем инвестиционной активности банковской системы и макроекономическими факторами.

Ключевые слова: коммерческий банк, банковская система, инвестиционная деятельность, инвестиционная активность.

The following article based on analysis of methods for evaluation monetary influence on investment activity of commercial banks and offered improved methods that respond requirements discovered during performance of analysis of modern state investment activity commercial banks. Offered group of coefficients and methods for exposure interrelation between ratio of investment activity of bank system and macroeconomics factors.

Key words: commercial bank, banking system, investing, investment activity.

Постановка проблеми. Рецесійні процеси, що розвивались у світі протягом останніх років, мали значний вплив на розвиток національної економіки України. Цей чинник суттєво вплинув на погіршення інвестиційного клімату в державі.

Економічне зростання значною мірою залежить від здійснення банками інвестицій і навпаки. Актуальність дослідження продиктована необхідністю удосконалення методичної бази оцінки впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність комерційних банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам дослідження ролі вітчизняних банків у інвестиційних процесах присвячена значна кількість наукових досліджень українських економістів, таких як Б. Л. Луців, В. П. Матвієнко, А. А. Пересада, Т. В. Майорова, А. С. Криклій. Однак існуючі методики оцінки впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність комерційних банків базуються на ролі вітчизняних банків в інвестиційному процесі, тоді як запропонована методика спрямована на визначення основних чинників під впливом яких формується інвестиційна діяльність банків. Банківська система при цьому розглядається як основне джерело інвестицій, а не як сфера обслуговування та бухгалтерської підтримки інвестиційного процесу.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні шляхів удосконалення методичного забезпечення оцінки інвестиційної діяльності комерційних банків. Додатковими завданнями дослідження є здійснення аналізу ситуації, яка склалась у сфері банківського інвестування, а також аналіз основних монетарних факторів впливу на інвестиційну діяльність.

Викладення основного матеріалу. Існуючі методики аналізу впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність базуються на вивченні динаміки та структури кредитно-інвестиційного портфелю, розподілу цінних паперів за секторами економіки, динаміки та структури активів банків та їх питомої ваги в загальному кредитно-інвестиційному портфелі банку. Такий підхід відповідає сприйняттю кількісних характеристик інвестиційної діяльності як залежної від монетарних факторів. Головним недоліком існуючих методик є відсутність аналізу взаємозалежності одного показника від іншого. Оскільки зазвичай методики оцінки інвестиційної діяльності комерційних банків базуються на вертикальному і горизонтальному аналізі, пропонуємо модифікувати існуючі підходи до аналізу впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність.

На рис. 1 представлена модифікована методика оцінки впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність комерційних банків, яка складається з трьох етапів. Перший та другий етап методики оцінки інвестиційної діяльності банків є класичними, оскільки базуються на аналізі динаміки та структури джерел фінансування кредитно-інвестиційного портфелю банків, що складається з цінних паперів, акцій, кредитних коштів тощо. З кожним наступним етапом аналізу ми обмежуємо та конкретизуємо об'єкт дослідження.

На третьому етапі визначають якісні характеристики темпів приросту інвестицій для оцінки інвестиційної діяльності банків та сукупність аналі-

тичних показників інвестиційної діяльності банку: Темп росту інвестицій банків за рахунок кредитів, індексований за споживанням та за виробництвом промислової продукції – RIi , RIc , Коефіцієнти інвестицій в активах та пасивах банків (RIA , RIL).

Рис. 1. Методика оцінки впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність комерційних банків

Показники третього етапу доцільно розділити на дві групи. Перша група показників (темперосту інвестицій банків за рахунок кредитів, індексований за споживанням та за виробництвом промислової продукції – RIi , RIc) – це показники, в основі яких лежить темп приросту інвестицій, джерелом фінансових ресурсів яких є банківські кредити та індекс споживчих цін і виробників промислової продукції у відсотках.

$$RIc = T \text{ инвест.} - ICI (1)$$

де RIc – темп росту інвестицій банків за рахунок кредитів, індексований за споживанням (rate of investment in consumption);

$T \text{ инвест.}$ – темп приросту інвестицій за рахунок кредитів;

ICI – індекс споживчих цін.

$$RIi = T \text{ инвест.} - IBPP (2)$$

де RIi – темп росту інвестицій банків за рахунок кредитів, індексований за виробництвом (rate of investment in industry);

$T \text{ инвест.}$ – темп приросту інвестицій за рахунок кредитів банків;

$IBPP$ – індекс виробників промислової продукції.

RIc зображує темп росту інвестицій з урахуванням росту індексу споживчих цін та, відповідно, інфляції. Недолік показника RIc : індекс споживчих цін є загальним показником за всіма видами та групами товарів,

тоді як банківські інвестиції були спрямовані не на споживання, а на фінансування основного капіталу. Для більшої точності необхідно модифікувати індекс цін. RI_i є більш конкретизований та враховує індекс виробників промислової продукції. Дисконтування темпу інвестицій банків на величину індексу виробників промислової продукції є доцільним, оскільки промисловість обумовлює сукупність цін в економіці, а також є найбільш розвиненим та інвестиційно привабливим сектором економіки.

Друга група – показники, в основі яких лежить сума інвестиційних коштів банків та обсяги вимог банків за кредитами та депозитами.

$$RIA = \frac{\text{Обсяг інвестицій за рахунок кредитів банків}}{\text{Обсяг вимог банків за кредитами, виданими в економіку України}} \quad (3)$$

де RIA – коефіцієнт інвестицій в активах банків (ratio of investments-assets).

$$RIL = \frac{\text{Обсяг інвестицій за рахунок кредитів банків}}{\text{Обсяг зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання тт фізичних осіб}} \quad (4)$$

де RIL – коефіцієнт інвестицій в пасивах банків (ratio of investments-liabilities)

Ці два показники є цікавими саме у порівнянні, адже головною метою розрахунку є визначення того, який банківський ресурс більше використовується та який рівень залучення активів та пасивів банків. Недолік цих показників полягає у джерелі формування інвестиційних коштів, оскільки розрахунок проводиться за обсягом інвестицій, джерелом яких є лише банківські кредити. Для більш коректного та об'єктивного аналізу доцільно використовувати статистичні дані, які охоплюють різні джерела інвестицій, таких як обсяг інвестицій у цінні папери, інвестиційні кошти залучені за рахунок депозитних активів тощо.

Останній етап сконцентрований на визначенні кореляційної залежності між показниками RIA і RIL та показниками облікової ставки НБУ, процентними ставками банків за кредитами та депозитами, а також середніми офіційними курсами національної грошової одиниці до іноземних валют, а саме євро та долар США. Кількість обраних монетарних показників може варіюватися та змінюватися за складом, однак кореляційний аналіз є невід'ємною частиною запропонованої методики оцінки впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність комерційних банків.

У результаті отримуємо комплексний аналіз інвестиційної діяльності та чинників, що впливають на її здійснення.

Аналіз. Згідно з розглянутою методикою проведемо аналіз інвестиційної діяльності комерційних банків України. На першому етапі було про-

аналізовано динаміку та структуру кредитно-інвестиційного портфелю банків. Значну частину кредитно-інвестиційного портфелю складають кредити юридичним особам та кредити фізичним особам – 263 063,19 тис. грн. або 57%. і 149 212,81 тис. грн. або 32 % відповідно. Міжбанківські кредити та цінні папери зросли у більш ніж два рази, однак у структурі портфелю займають не вагомі позиції – 11% і 5,6% відповідно, що свідчить про низьку зацікавленість банківських установ у інвестуванні у цінні папери і низький рівень міжбанківської співпраці. Зростання майже в два рази спостерігається за всіма показниками [3, с. 15-16].

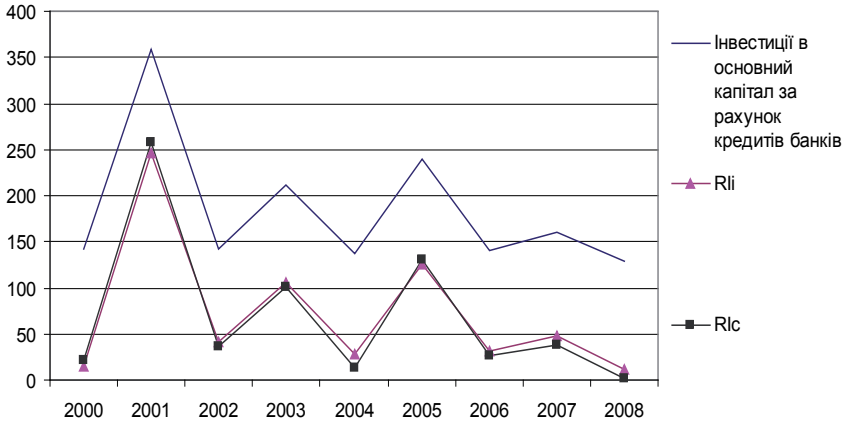
Девальвація національної валюти в період 2007-2008 рр. спричинила вартісний вплив на рівень інвестицій, тобто опосередкований вплив курсу валюти на вартість інвестицій. Для більш точного аналізу кредитно-інвестиційного портфелю банків необхідно порівняти кількість виданих та залучених кредитів, випущених в обіг та придбаних акцій. Саме такий метод дає змогу порівняти не тільки зростання або зменшення показників, а й простежити рівень інвестиційної діяльності за секторами та джерелами фінансування.

На другому етапі проаналізовано розподіл активів, акцій та цінних паперів банків. Найбільш вагомою була участь банків у капіталі нефінансових корпорацій. Так, станом на 01. 01. 2008 р. участь банків у їхньому капіталі склала 48%. Дещо меншу кількість акцій банки придбали у фінансових корпорацій – 38% від загальної вартості придбаних активів.

Впродовж 2002-2007 рр. нефінансові корпорації були інвестиційно привабливими завдяки прибутковості виробництва та високій рентабельності. У цей період фінансові корпорації, такі як фінансові посередники, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії тільки одержали нормативно-правову підтримку та, як наслідок, одержали спроможність для розвитку та ділової активності. Утворення та зростання частки інвестицій у фінансові корпорації спостерігається до сьогодні, про таку тенденцію свідчить розподіл акцій у кредитно-інвестиційному портфелі банків.

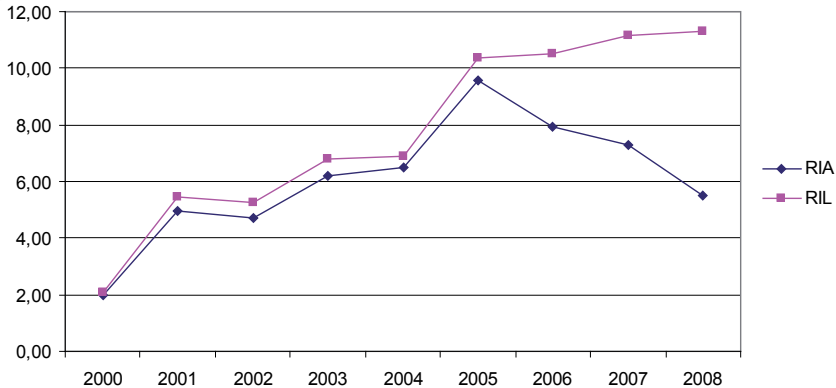
Розподіл акцій у портфелі банків є відображенням розвитку економіки і її галузей, оскільки на період 2002-2007р. ринок фінансових послуг не мав значного ринку збуту, як результат незначна частка акцій у портфелі банків. Однак слід зазначити, що на цей момент акції фінансових корпорації є одним з головних інвестиційних активів у кредитно-інвестиційному портфелі банку. Така тенденція є результатом розширення послуг банківських установ та зацікавленості в спекулятивному прибутку, що є наслідком проведення активних операцій з різними видами інвестиційних активів.

Третій етап методики оцінки інвестиційної діяльності комерційних банків розпочинається з розрахунку показників та аналізу їхньої динаміки. Коригування згідно з індексом споживчих цін та індексом цін виробників промислової продукції є необхідним етапом аналізу, оскільки різниця є чистим темпом приросту інвестицій. Показник RІі зображує на скільки інвестиційно приваблива промисловість для банків.

Рис. 2. Темп приросту інвестицій в основний капітал, скоригований на індекс споживчих цін та індекс цін виробників промислової продукції

Однак згідно з рис. 2 тенденція є негативною впродовж останніх 4 років, що є першою ознакою потреби в банківських інвестиціях. Доцільно наголосити на тому, що тенденція зменшення темпу приросту інвестиційної діяльності дає підстави стверджувати про формування нової сфери діяльності банківського кредитування та інвестування.

Рис. 3. Відношення обсягу інвестицій за рахунок банківських кредитів до вимог банків за кредитами (RIA) та до зобов'язань за залученими коштами (RIL)

Аналіз показників *RIA* та *RIL* базується на необхідності визначення ефективності використання активів та пасивів комерційних банків та дає

зможу визначити долю інвестицій на загальну суму кредитів та депозитів, залучених банківськими установами. Згідно з рис. 3 спостерігається зменшення використання депозитів банку для фінансування інвестиційної діяльності, тобто кредити є головним джерелом банківських інвестицій.

Відношення обсягу інвестицій за рахунок банківських кредитів до зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб (*RIL*) в 2008 р., склало майже 12%, що є максимумом за минуле десятиріччя. 12% від загальної суми інвестицій були направлені на інвестування в основний капітал, тобто активи банків зосереджені не в промисловому секторі, а в населення, таким чином 88% надані на споживчі кредити, іпотеку тощо. Тенденція цього показника є позитивною та досить стабільною.

Відношення обсягу інвестицій за рахунок банківських кредитів до обсягу вимог банків за кредитами (*RIA*) є показником використання кредитів банку. Максимум цього показника припадає на 2005 р. та становить 9,8%. Тенденція цього показника є негативною впродовж останніх трьох років, у 2008 р. показник знизився до рівня 2003р. та склав 5,7%. Можна припустити, що такий ефект є результатом збільшення залучення депозитів для інвестування. Якщо проаналізувати приріст обсягу інвестицій за рахунок банківських кредитів – 9 269 млн. грн., значення приросту обсягів кредитів та депозитів, 307 147 млн. грн. та 77 466 млн. грн. відповідно станом на 2008 р., тоді зменшення показника *RIL* є результатом непропорційного збільшення кількості інвестицій. Іншими словами, кількість кредитів та депозитів залучених в економіку збільшується високими темпами, а рівень інвестицій збільшується повільно.

Третій етап є синтезуючим, оскільки відбувається об'єднання всіх показників в єдину взаємозалежну систему для визначення головних факторів, що впливають на інвестиційну діяльність.

Завданням кореляційного аналізу на цьому етапі є: визначення показників з негативною та позитивною кореляцією, визначення спрямованості зв'язку між показниками інвестиційної діяльності та монетарними факторами, а також визначення найбільш тісних взаємозв'язків між характеристиками показників та побудова мережі взаємозв'язків між показниками.

Показники з негативною кореляцією: облікова ставка НБУ, процентні ставки банків за кредитами та депозитами та середній офіційний курс національної валюти до долара США. Ріст зазначених показників веде до зниження обсягу інвестицій та навпаки.

Найбільший коефіцієнт в групі показників з негативною кореляцією належить парі показників *RIL* та процентній ставці банків за кредитами. Зростання ставки банків за кредитами призводить до зменшення інвестицій, саме такий ефект спостерігається в період рецесії. Комерційні установи з метою забезпечення рентабельності своїх кредитних ресурсів установлюють високі ставки. У той час підприємцям не вигідно використовувати кредитні

кошти банків, оскільки процентний дохід банку іноді може дорівнювати сумі половині боргу. Такі кредитні умови вигідні лише для підприємств, що мають високий рівень рентабельності та прибутковості.

Таблиця 3
Коефіцієнти парної кореляції за даними 2000-2008 рр.

Показник	RIA	RIL	Кореляція
Облікова ставка НБУ	-0,71	-0,59	негативна
Процентні ставки банків у національній валюті: – за кредитами; – за депозитами.	-0,86 -0,70	-0,89 -0,54	негативна негативна
Середній офіційний курс національної грошової одиниці до іноземних валют: – євро; – долар США.	0,53 -0,82	0,84 -0,85	позитивна негативна

Значення середнього офіційного курсу гривні до євро є показником з позитивною кореляцією та становить 0,841595. Цю залежність можна описати за двома аспектами: зростання інвестицій за рахунок іноземного капіталу (а саме вливання іноземної валюти в українську економіку) та кількісно-вартісний ефект (тобто збільшення показників за рахунок девальвації гривні порівняно до долара США).

Однак ці два аспекти не можна вважати позитивними, адже кожен з них дає змогу зробити висновок, що економіка України валютизована, а отже заходиться під впливом валютних та зовнішньоекономічних коливань та може стати жертвою спекулятивних операцій, що здійснюються на міжнародному валютному ринку.

Якщо курс національної валюти стабільний, то стимули до інвестування і відповідні гарантії збереження коштів мають як національні, так й іноземні інвестори. З огляду на результати кореляційного аналізу особливого дослідження потребує вплив курсових різниць на інвестиційні процеси [3, с. 14].

Необхідно зазначити, що курс національної валюти може впливати на обсяг інвестицій трьома шляхами:

1) системний вплив – це зміна курсу національної валюти, при якому спостерігається зростання або зменшення кількості інвестиційних транзакцій та пов'язане з ним зростання або зменшення обсягу інвестицій у національній валюті;

2) кількісно-вартісний вплив – це зміна курсу національної валюти, що спричинила зростання або зменшення тільки обсягу інвестицій у національній валюті.

3) синергійний вплив – це зміна кількості та обсягу інвестиційних над-

ходжень, в результаті перерозподілу та видозміни пріоритетних та інвестиційно привабливих сфер фінансування. Такий підхід є комплексний та розглядає економіку держави не як перелік галузей та сфер, а як багатокомпонентний та взаємозалежний механізм. Головна умова функціонування якого – зменшення активності в одному секторі призведе до збільшення активності в іншому та навпаки.

Враховуючи вищевикладене, зазначимо, що для того, щоб покращити інвестиційний клімат та забезпечити подальший позитивний розвиток інвестиційної діяльності банків в Україні, треба перш за все вирішити на макrorівні низку завдань, зокрема таких як:

- зменшення високого рівню державного регулювання підприємницької діяльності, оскільки регулювання повинно сприяти розвитку, а не перешкоджати йому. Створення гнучкої системи регулювання є базою для формування та контролю підприємницької діяльності.

- удосконалення та стабілізування законодавчої бази, ліквідація неоднозначності трактувань нормативно-правових актів. Сприяння легальному вирішенню питань податкового та бухгалтерського обліку, урегулюванню взаємовідносин між підприємцями та контрагентами, питань зовнішньоекономічної діяльності тощо.

- усунення проявів бюрократизму та корупції, ці дві проблеми є наслідком нестабільності політичного середовища та недосконалістю законодавчої бази.

- оптимізація податкового навантаження, яке стає наріжним каменем у питаннях, пов'язаних з початком нових видів діяльності, таких як інвестування, страхування та ін.

- збільшення рівня капіталізації банківської системи. Низький рівень капіталізації банківської системи негативно впливає на її надійність та стійкість в умовах криз та гальмує динамічний розвиток.

- зменшення темпів інфляції, які впливають на економіку взагалі та на банківський сектор, на вартість, ліквідність, кредитоспроможність банківських активів.

У системі відтворення економіки України банківським інвестиціям належить важлива роль відтворення і збільшення економічного потенціалу, а відповідно і забезпечення високих темпів економічного росту. Українська економіка гостро потребує більш активної участі банків як фінансового інвестора, забезпечуючи за рахунок довгострокових кредитних вкладень розширене відтворення національної економіки. Комплексне вирішення цих та інших актуальних проблем дасть змогу активізувати інвестиційну діяльність банків в Україні [3, с. 14-18].

Висновки. Існуючі методики оцінки інвестиційної діяльності комерційних банків мають певні недоліки, оскільки не дають змогу визначити та проаналізувати економічний стан банківського інвестування з точки зору впливу монетарних факторів. Запропонована методика ліквідує ці недоліки: так,

на другому етапі здійснюють аналіз перетворення вагової частини активів комерційних банків, що використовуються для інвестування фінансових та нефінансових корпорацій, за яким можна зробити висновок про інвестиційну привабливість галузей. Використання дисконтування на індекс споживчих цін та індекс виробників промислової продукції є ефективним способом визначення чистого темпу приросту інвестиційної діяльності. Процедура третього етапу дають змогу зробити висновок про те, які джерела найчастіше використовуються для формування інвестиції комерційних банків. За допомогою кореляційного аналізу виявляють ступінь взаємозв'язків між показниками.

Таким чином, запропонована методика оцінки впливу монетарних факторів на інвестиційну діяльність комерційних банків дає змогу охарактеризувати кредитно-інвестиційний портфель, визначити найбільш інвестиційно привабливі активи, галузі та сектори економіки, а також виявити, побудувати та проаналізувати мережу взаємозв'язків між показниками інвестиційної діяльності та монетарними факторами. Розрахунок показників інвестицій в активах та пасивах банків є методичним засобом оцінки інвестиційного потенціалу комерційних банків України. Осмислення та порівняння результатів аналізу може стати базою для формування ефективної політики управління інвестиційним потенціалом комерційних банків.

Література:

1. Головач А. В. Статистика банківської діяльності: Навч. посіб. / А. В. Головач, В. Б. Захожай, К. С. Базилевич. – К.: МАУП, 1999. – 176 с.
2. Капран В. І. Банківські операції: Навч. посіб. / В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, С. І. Омельченко. – К., 2006. – 208с. – С. 127-145.
3. Криклій А. С. Стан та перспективи розвитку інвестиційної діяльності банків в Україні / А. С. Криклій, В. А. Криклій // Фондовий ринок. – 2008. – №36. – С. 14-18.
4. Матвієнко П. В. Інвестиційна діяльність вітчизняних банків / П. В. Матвієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – №9. – С. 3-9.
5. Погореленко Н. П. Кредитно-інвестиційна діяльність банків стан, проблеми та перспективи розвитку / Н. П. Погореленко, О. І. Баглай // Коммунальное хозяйство городов: 36. наук. праць. – 2006. – №71. – С. 238-248.
6. Приказюк Н. В. Банківське інвестиційне кредитування в Україні / Н. В. Приказюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – №11(54). – С. 40-43.
7. Основні показники соціально-економічного розвитку України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: < http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/category/bottom?cat_id=46315 > – Загол. з екрана.
8. Структура кредитно-інвестиційного портфеля [Електрон. ресурс] – Режим доступу: < http://aub.org.ua/index.php?option=com_arhive_docs&ct=357&txt_id=15345&Itemid=99999999 > – Загол. з екрана.
9. Соціально-економічне становище України за 2008 рік [Електрон. ресурс] – Режим доступу: < http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/druk/soc_ek/2008/publ122008_u.html > – Загол. з екрана.